

Bir Ayetin Başına Gelenler

Giriş

Bu sayımızda Tahrîm suresinin ilk ayetlerini ele alacağız. Daha önceki yazı dizilerimizde olduğu gibi önce ayetlerin meal ve tefsirlerde ele alınışını gösterecek, sonrasında da ayetlerin doğru anlamının ne olması gerektiğini bulmaya çalışacağız. Ele alacağımız ayetlerin metni şöyledir:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (1) قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ
مَوْلَاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ (2) وَإِذْ أَسْرَ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ
أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَفَ بَعْضُهُ
وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَذَا قَالَ
نَبَأَنِي الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ (3) إِنَّ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا
وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ
وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ (4)

Ayetin Meallerdeki Çevirisi

Türkiye Diyanet Vakfı'na ait mealde yukarıdaki ayetlerin çevirisini ve çevirilere ait açıklamaları okuyalım:

1. Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözeterek Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

Yukarıdaki meale şu açıklama düşülmüştür:

Ayetin işaret ettiği hadise şudur: Hz. Peygamber, zevcelerinden Zeynep binti Cahş'ın evinde bal şerbeti içmiş ve bu yüzden onun yanında biraz fazla kalmıştı. Bu durumu kıskanan iki zevcesi, Âişe ve Hafsa, aralarında kararlaştırıp, Peygamber yanlarına vardığında kendisinden megâfir kokusu geldiğini söylediler. Hz. Peygamber megâfir yemediğini söyledi. "Demek ki balı yapan arı megâfir yalamış"

dedi ve bir daha bal şerbeti içmemeye yemin etti. Surenin bu münasebetle indiği rivayet edilmiştir.

2. Allah, (gerektiğinde yeminlerinizi) bozmanızı size meşru kılmıştır. Sizin yardımcınız Allah'tır. O, bilendir, hikmet sahibidir.

3. Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. Fakat eşi, o sözü başkalarına haber verip Allah da bunu Peygamber'e açıklayınca, Peygamber bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Peygamber bunu ona haber verince eşi: Bunu sana kim bildirdi? dedi. Peygamber: Bilen, her şeyden haberdar olan Allah bana haber verdi, dedi.

Ayete dair yapılan açıklama şöyledir:

Rivayete göre Resûlullah, eşi Hafsa'nın evde bulunmadığı bir sırada cariyesi Mâriye'yi onun odasına almıştı. Hafsa bundan haberdar olunca üzüntüsünü belirtmiş ve darılmıştı. Resûlullah da Hafsa'ya, bundan böyle Mâriye'yi yatağına almayacağını söylemiş ve bunu gizli tutmasını tenbih etmişti. Hafsa ise bu konuyu Hz. Âişe'ye açıklamış, bunun üzerine yukarıdaki ayet nâzil olmuştur.

Başka bir rivayete göre Hz. Peygamber, irtihalin-den sonra hilâfete sırasıyla Ebubekir ve Ömer'in geçeceklerini söylemiş, Hafsa, Hz. Peygamber'in bu sırrını Hz. Âişe'ye söyleyince durum vahiyle Hz. Peygamber'e bildirilmiş ve ayette zikredilen konuşma cereyan etmiştir.

Görüldüğü üzere meale ait açıklamalarda surenin ilk ayetiyle ilgili olarak bal şerbetine dair rivayet nakledilirken 3. ayetle ilgili olarak Nebi'nin eşleri Mâriye, Hafsa ve Âişe'nin adlarının geçtiği bir rivayet zikredilmektedir.

Tefsirlerdeki Rivayetler

Tefsir eserlerinde Tahrîm suresinin yukarıdaki ayetleriyle bağlantılı olduğu düşünülen bazı rivayetler yer alır. Rivayetlerden ilki ve yaygın olanına göre Nebi aley-hisselâm, eşlerinden birinin odasında iken kendisine ikram edilen bal şerbetini içer, bu vesileyle o eşinin yanında beklenenden fazla kalır ve bundan dolayı da diğer eşleri ile Nebi arasında bazı huzursuzluklar cereyan eder.

Mesela Buhârî ve Müslim’de anlatıldığına göre Allah’ın Nebisi, eşi Zeyneb b. Cahş’ın evinde bal şerbeti içer. Bu durumdan hoşlanmayan diğer iki eşleri Âişe ve Hafsa kurguladıkları plânı uygular ve Nebi onları ziyarete geldiğinde her biri birbirinden habersizmiş gibi yaparak Nebi’ye meğâfir¹ yiyip yemediğini sorarlar. Müslim’deki rivayete bakılırsa bununla, Nebi’ye hassas olduğu bir konudan yüklenir, Nebi’nin ağzının meğâfir koktuğunu ima ederler. Nebi de bir daha bal şerbeti içmeyeceğine yemin eder.²

Bazı rivayetlerde bal şerbetini içtiği mekânla ilgili olarak Hafsa ya da Sevde b. Zem’â’nın ismi de geçer.³

Tahrîm suresinin yukarıdaki ayetleriyle bağlantılı olarak nakledilen diğer rivayet ise, yaşanan bazı hadiseler sebebiyle eşi Mâriye’yi kıskanmaları üzerine diğer eşlerinin gönülleri olsun diye Nebi’nin Mâriye’yle bir daha birlikte olmayacağına yemin etmesine dairdir ki bu bağlamda zikri geçen pek çok rivayetten birine göre Allah’ın Nebisi, Hafsa’nın olmadığı bir zamanda onun

odasında Mâriye ile birlikte olur. Nebi, buna bozulan Hafsa’nın gönlünü almak için bir daha Mâriye ile birlikte olmayacağına yemin eder ve bu durumdan diğer eşlerine söz etmemesini Hafsa’dan ister.⁴

Benzer bir rivayet ise İbn Abbas’ın kendi ifadeleriyle şöyle nakledilmektedir:

“Ömer b. el-Hattab’a, (Tahrîm suresinin ilk ayetlerini kastederek) birbirleriyle dayanışma içerisine giren iki kadının kimler olduğunu sordum, “Âişe ve Hafsa!” dedi. Anlatıldığına göre Nebi, Hafsa’nın odasında ve de onun gününde oğlu İbrahim’in anası olan Mâriye ile birlikte olmuştur. Hafsa durumu öğrenince, “Ey Allah’ın Nebisi! Diğer eşlerine reva görmediğini hem de benim yatağımda ve benim günümde bana reva gördün!” dedi. Bunun üzerine Nebi “Onu kendime haram etsem, bir daha ona yaklaşmasam senin gönlünü almış olur muyum?” dedi. Hafsa “Evet, olursun!” deyince Nebi onu kendine haram etti ve bu durumdan başkasına söz etmemesini Hafsa’dan istedi. Ama o bundan Âişe’ye sözetti. Allah da bunu Nebi’ye bildirdi ve “Ey Nebi! Allah’ın senin için helal kıldığını ne diye haram kılıyorsun?” ayetini indirdi.”⁵

Tahrîm suresinin ilk ayetlerinin inmesiyle Nebi’nin yemin keffareti ödediği ve Mâriye’ye tekrar döndüğü bilgi-i de yukarıdaki rivayet bağlamında aktarılır.⁶

Hafsa’nın, Âişe’yi durumdan haberdar etmesinin Nebi’ye vahiyle bildirildiği düşünülür ve Tahrîm suresinin

...Nebi de, bana her şeyi bilen; her şeyin iç yüzünü bilen bildirdi, diye cevap verdi mealindeki 3. ayetin konusuyla ilgili olduğu söylenir. Bu ayete, gelenekte Kur'ân dışı vahyin delillerinden biri olarak atıfta bulunulur.

Yukarıdaki rivayetin bazı ayrıntılarında, Nebi, cariyesini kendisine haram kıldığını söyleyip durumdan Âişe'ye söz etmemesini Hafsa'dan isteyince Hafsa, "Cariyeni kendine nasıl haram kılarırsın ki?" der ve bunun üzerine Nebi Mâriye'ye yaklaşmama yemini eder, bir ay kadar hanımlarına yaklaşmaz ve Tahrîm suresinin ilgili ayetleri iner.⁷

Benzer bir rivayete göre, Âişe'nin yanına gitmesi gerekirken Nebi, Mâriye ile birlikte olur ve Hafsa bunu öğrenir. Nebi, Hafsa'dan bildiğini Âişe ile paylaşmamasını ister ve Mâriye'ye bir daha yaklaşmayacağına dair yemin eder.⁸

Nebi'nin istediği zaman kendisine yaklaşabileceği bir cariyesi olduğunu ve bunu kıskanan Âişe ve Hafsa'nın, Nebi'nin bir daha ona yaklaşmamaya yemin edinceye kadar Nebi'yle birlikte olmayacaklarını söylemeleri üzerine Nebi'nin cariyeyi kendisine haram kıldığını ve ayetin bunun üzerine indiğine dair rivayet de vardır.⁹

Bir gün Nebi, eşlerinden birine gizli bir söz söylemişti... mealindeki surenin 3. ayetinin, Nebi'nin, Mariye'yi kendisine haram kıldığını başkasıyla paylaşmamasını istemesine rağmen Hafsa'nın bunu Âişe'ye anlatması sonrasında gelişen olaylarla alakalı olduğu düşünülür.

Ayette Nebi'nin eşlerinden bazısına verdiği sırrın, kendisinden sonra Müslümanların başına yönetici olarak kimin geçeceğine dair haber olduğu da rivayet edilir.¹⁰ Elmalılı bu rivayetin diğerlerinden daha güçlü olduğu görüşündedir.¹¹ Şii kaynaklarında ise, söz konusu sırrın mu'ta nikâhına dair olduğu bilgisi yer alır.¹²

Birden fazla olayın Tahrîm suresinin ilk ayetlerinin inişine sebep olabileceğini söyleyenler de vardır.¹³ Ancak ayetin iniş sebebi olarak Mâriye hadisesinin tercih edilmesini belirtenler de vardır.¹⁴

Ayetlerle ilişkilendiren rivayetler ve rivayetlerde geçen isimler farklılık arz etmektedir. İlgilenenler için rivayet

çeşitliliği açısından bu konuda zengin bir malzemenin bulunduğunu söyleyebiliriz.

Tefsirler, Mâriye'ye yaklaşmayacağına dair yemin etmesi üzerine Tahrîm suresinin ilk ayetlerinde Nebi'nin kınandığını, yeminini bozup keffaret ödemesinin emredildiğini söylerler.¹⁵

Rivayete göre İbn Abbas Tahrîm suresinin ilk ayeti ile kastedilenin, Ahzab suresinin 50. ayetinde geçen **kendini Nebi'ye hibe eden kadınlar**la ilgili olduğu görüşündedir. İbn Ebi Hatim, bu rivayetin zayıf (garîb) olduğunu, doğrusunun bal şerbeti rivayeti olduğunu söyler.¹⁶

Fıkıh Eserlerindeki Atıflar

Fıkıh eserlerinde Tahrîm suresinin ilk ayetlerinde Nebi'nin yemin edip etmediği, bir şeyi haram kılmanın zaten yemin anlamına gelip gelmeyeceği, kişinin kendisine hangi şeyleri haram kılıp kılamayacağı, helal olanı haram kılmanın yemin olup olmadığı, hangi yeminlere keffaret gerekeceği gibi bahislerle ilgili olarak bu ayetlere atıfta bulunulduğu görülmektedir.¹⁷

Tahrîm Suresinin İlk Ayetlerinin Ahzab 50. Ayetle İrtibatı

Tahrîm suresinin ilk ayetleri bağlamında tefsir eserlerinde biri bal şerbeti diğeri de Mâriye'yle ilişkilendirilen iki ayrı rivayetin ön plâna çıktığını gördük. Tefsirlerde sıhhat gerekçesiyle bal şerbetine dair rivayete vurgu yapanlar olduğu gibi Tahrîm suresinin ilgili ayetlerini Mâriye'ye dair rivayetle irtibatlandıranlar da bulunmaktadır.¹⁸ Ancak tercihlerdeki ilkelerin Kur'ânî temellerden uzak olduğu ortadadır. Peki biz bu iki rivayetten hangisini ayetle ilişkilendireceğiz? Ya da her ikisine de iltifat etmeyip rivayetlerden bağımsız bir tespit mi bulunacağız?

Tahrîm suresinin ilk ayetleriyle Ahzab suresinin 50. ayeti arasında, İbn Abbas'ın da dikkat çektiği ilişki üzerinde yürüyecek, yukarıdaki rivayetler hakkındaki tespit ve tercihimizi belirleyeceğiz. Şu farkla ki, İbn Abbas'ın Tahrîm 1 ile Ahzab 50. ayetler arasındaki ilişki, Ahzab 50.

ayetteki **Eğer nikâhlamak istersen kendini sana hibe eden kadını sana helal kıldık.** şeklindeki hükmü dikkate aldığı söylenmektedir. Biz ise Tahrîm 1 ile Ahzab 50. ayetler arasındaki ilişkide, Ahzab 50. ayetteki **Allah'ın sana fey' olarak verdiğinden hâkimiyetin altında olanı sana helal kıldık.** şeklindeki hüküm arasındaki irtibata yoğunlaşacağız.

Ahzab 50. ayette, kadınlarla evlilik ahkâmına dair Nebi ile diğer insanlar arasındaki farklardan bahsedilmektedir. Ayetin metni ve mealı şöyledir:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالَكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِن وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

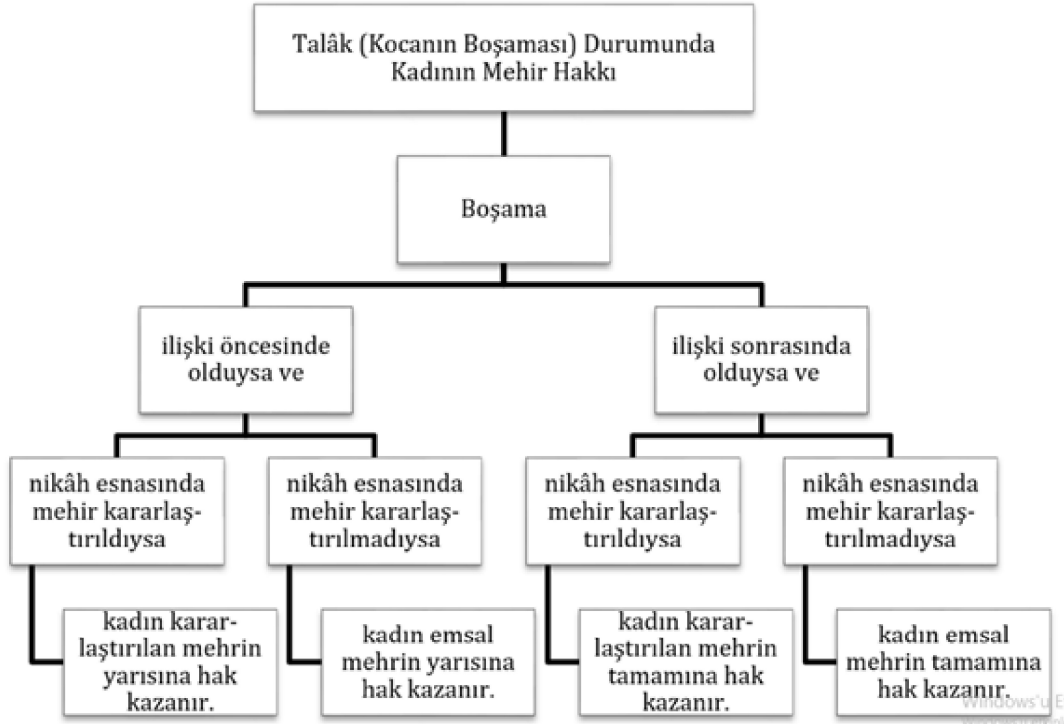
Ey Nebi! (Şu sayılanları) özel olarak sana helal kıldık: Mehirlerini verdiğin eşlerini, Allah'ın sana fey' olarak verdiğinden hâ-

kimiyetin altında olanı, seninle beraber hicret eden amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin kızlarını ve eğer nikâhlamak istersen kendini sana hibe eden kadını. Bunları diğer müminlere değil, sadece sana helal kıldık. Müminlerin eşleri ve yönetimleri altındaki esirlerle ilgili hangi hükümleri koyduğumuzu elbette biliyoruz. Bütün bunlar sana bir sıkıntı olmasın diyedir. Çünkü Allah bağışlar,

ikramı boldur.

Görüldüğü üzere evlilik ahkâmına dair Nebi'nin diğer insanlardan farklı bazı hükümlere tâbi olduğu görülmektedir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1) Ayetin metninde geçen “يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ” ifadesinin gereği olarak Nebi, bir kadınla evlenmek isterse o kadına mehrini peşin verecek. Oysa onun dışındakiler için böyle değildir. Şöyle ki, bir erkek mehri peşin olarak vermeden, daha sonra vermeyi taahhüt ederek ve hatta mehri kararlaştırmadan bir kadınla evlenebilir. Erkek, mehir kararlaştırılmadan evlendiği kadını ilişkiye girmeden boşarsa kadının emsal mehrinin yarısını; mehir kararlaştırıldıktan sonra ilişkiye girmeden boşarsa kararlaştırılan mehrin yarısını öder. İlişki sonrası boşamada ise mehir kararlaştırılmadıysa kadın emsal mehre; kararlaştırıldıysa kararlaştırılan mehre hak kazanır.¹⁹ Bunu şöyle gösterebiliriz:

Ayetin metninde geçen “يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ” = **senin için helal kıldık** ve “مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ” = **mü-**

minlere değil, sadece sana helal kıldık” ifadeleri, mehir konusunda Nebi ile diğerleri arasındaki farka işaret eder.

Nebi'nin evlenirken mehir verme yükümlülüğünün olması, ayetin sonunda da belirtildiği üzere ona bir sıkıntı oluşturmaması içindir. Peşin verip kurtulması, sonraya bırakıp borçlu olması durumundan daha iyidir. Nebi'ye evlilik konusunda sayı sınırlaması olmadığı için çok sayıda kadınla mehri öteleyerek evlenmesi zimmetinde yüksek miktarda bir borç yükü oluşturmaktadır.

2) Ahzab 50. ayetin metninde geçen “وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ” = **Allah'ın sana fey' olarak verdiği- den hâkimiyyetin altında olanı (da sana helal kıldık)**” ifadesinin gereği olarak Nebi fey' kapsamında yani savaşmadan ele geçirilen yahut hediye edilen bir kadınla evlilik hayatı yaşayabilir. Bu hüküm de onun dışındakiler için geçerli değildir. Diğerleri bu kapsamdaki kadınlarla nikâh kıyarak evlenebilirler. Fey' savaş olmadan ele geçirilen şeyler olduğu için fey'de askerin hissesi yoktur.²⁰

Kendisine hediye edilen ya da fey' olarak kendisine düşen bir kadınla maddî imkânsızlık sebebiyle – ki en azından mehri peşin verme zorunluluğu var-evlenememesi hem Nebi hem de bu kadınlar için olumsuz bazı sonuçlar doğurabilirdi. İşte bu tür sıkıntıları ondan kaldırmak için diğerleri için geçerli olmayan bu farklı hüküm konulmuş olmalıdır. Yani Nebî fey' kapsamındaki bir kadınla mehirsiz ve nikâhsız birlikte olabilmekteydi. Nebî'nin Mâriye ile birlikteliği böyleydi. İslâm'a davet mektubu gönderilen Mısır mukavkısı, Nebi'ye Mâriye'yi hediye olarak göndermiş, Nebi'nin oğlu İbrahim'i Mâriye doğurmuştu. İleride görüleceği üzere, Tahrîm suresinin ilk ayetleri Mâriye ile Nebi'nin diğer eşleri arasında yaşanan birtakım sıkıntılardan bahsetmektedir.

3) Ele aldığımız ayetin metninde geçen “وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ خَالَكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَزْنَ مَعَكَ” = **Seninle beraber hicret eden amcanın**

kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin kızlarını (da sana helal kıldık)” ifadesi göstermektedir ki, amca, hala, dayı ve teyzelerinin kızlarının Nebi'ye helal olması için bu kadınların onunla birlikte hicret etmiş olma şartı da Nebi ile diğerleri arasındaki farklılıklardan biridir. Ayetin sonundaki “Bütün bunlar sana bir sıkıntı olmasın diyedir.” ifadesinden hareketle bu farkı anlamlandırmaya çalışırsak belki şunu söyleyebiliriz: Nebi'nin eşi olacak kişinin onun yanında olması gerekir. Yanında olmayan eşlerinden dolayı Nebi'ye ve hatta eşlerine insanlar sıkıntı yaşatabilirlerdi. Öte yandan Nebi'ye davasında ilk yardım etmeleri gereken akrabaları olmalıydı. Nimet-külfet dengesi gereği onun yanında olmayan, onunla hicret etmeyen akrabaları belki de onunla evlenme ayrıcalığını da kaybetmiş oluyorlardı.

4) Yine ayetin metninde geçen “وَأَمْرَأَةً مُّؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ” = **ve eğer nikâh- lamak istersen kendini sana hibe eden kadını (da sana helal kıldık)**” ifadesinin gereği olarak diğerleri ile Nebi arasındaki evlilik ahkâmına dair diğer bir şart da bir kadının mehir talep etmeden kendisini Nebi'ye hibe etmesi, Nebi'nin de bununla nikâhlanmak istemesi durumunda bu kadının ona helal olmasıdır. Bu, diğerleri için helal değildir. Çünkü nikâhtan sonra kadın bu mehri kocasına hibe edebilirse de bir erkek evleneceği kadına mutlaka mehir

vermeli ya da taahhüt etmelidir. Kaldı ki nikâhla birlikte resen mehir erkeğin zimmetinde bir borç olarak doğacaktır. Çeşitli gerekçelerle Nebi'nin eşi olmayı isteyen ancak mehirleri peşin verilmesi gerektiği için Nebi tarafından nikâhlanamayan kadınlar hakkında da böylece bir rahatlama getirilmiş, bu durumun Nebi için bir sıkıntı olması engellenmişti.

Ahzab 50. Ayetin Meallere Yansıması

Ahzab suresinin 50. ayetinde geçen “sana helal kıldık” ve “(Bunları) diğer müminlere değil, sadece sana (helal kıldık)” şeklindeki ifadeler ayetteki tüm hükümlerin sadece Nebi'ye has olduğunu gösterir. Ancak tefsir ve mealler Ahzab 50. ayette bildirilen durumların sadece bir tanesinin Nebi'ye has olduğunu düşünürler. Mesela bir meal şöyledir:

“... Ayrıca, diğer mü'minlere değil de, sana has olmak üzere, mehirsiz olarak kendini Peygamber'e bağışlayan, Peygamber'in de kendisini nikâhlamak istediği herhangi bir mü'min kadını da (sana helâl kıldık.)...”²¹

Görüldüğü üzere meale göre söz konusu ayette yer alan hükümlerden sadece en son zikredilen yani Nebi de nikâhlamak isterse kendini ona hibe eden kadının da ona helal olduğuna dair hüküm müminlerden farklı olarak Nebi'yi ilgilendirmekte, ayette geçen diğer hususlar Nebi dahil tüm müminler için geçerli kabul edilmektedir.

Bazı mealler ise tabiri caizse kazara doğru anlayanlar olabilir diye yanlış teyid ederek sunmaktadırlar. Birkaç örnek şöyledir:

“...Bir de mümin bir kadın kendisini (mehrini) Peygambere bağışlar ve Peygamber de onunla evlenmeyi isterse bunu da helâl kıldık. Bu son hüküm müminlere değil, yalnız sana mahsustur...”²²

“...Bir de mehir talebinde bulunmaksızın Peygamber'e eş olmayı isteyen ve Peygamber'in de kendisiyle evlenmeyi kabul ettiği mümin kadınları da helal kıldık. Ancak bu son hüküm diğer müminlere değil yalnız sana mahsustur...”²³

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin “Hasâi-sü'n-Nebî” maddesinde konuyla ilgili şu ifadeler geçer:

“...Resûl-i Ekrem'e has mubahların bir kısmı da onun evlenmesiyle ilgilidir. Dört hanımdan fazlasını bir nikâh altında bulundurmak, kendisini Resûlullah'a adayan bir kadınla mehir vermeksizin evlenebilmek (bk. el-Ahzâb 33/50), ihramda iken nikâh akdedebilmek ona tanınan imtiyazlardandır...”²⁴

Oysa ayet, “يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحَلَّلْنَا لَكَ = Ey Nebi! Sana helal kıldık...” şeklinde başlamakta ve helal kılınanlar sayıldıktan sonra şöyle devam etmektedir: “خَالِصَةً لَكَ = Diğer müminlere değil, sadece senin için.”

Ahzab 50. ayetteki “خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ = Diğer müminlere değil, sadece senin için” ifadesi ayette yer alan hükümlerin “لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ = Sana bir sıkıntı olmasın diye” ifadesi ile irtibatı olduğunu gösterir. Bu durumda ayetin başındaki “إِنَّا أَحَلَّلْنَا لَكَ = Sana helal kıldık” ifadesi ayetteki tüm hükümleri içerir. “خَالِصَةً لَكَ” ifadesi “إِنَّا أَحَلَّلْنَا لَكَ” ifadesinin bir nevi teyididir. Benzer kullanım şu ayette de vardır:

قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمْ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

De ki: “O son yurt (Cennet) Allah katında başka kimselere değil de yalnız size tahsis edilmişse ölümünüzü isteyin! İddianızda haklıysanız istersiniz!” (Bakara 2/94)

Ayette “لَكُمْ” kelimesiyle ahiret hayatı sözü edilenlere nispet edilmesine rağmen ayetin devamında “خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ” ifadesi de geçmiştir. Bu, “لَكُمْ” ile “خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ” ifadesi arasında teyit ilişkisi olduğunu gösterir.²⁵ Bunu şöyle gösterebiliriz:

خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ	قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمْ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ	Bakara 2/94
başka kimselere değil de	De ki: “O son yurt (Cennet) Allah katında yalnız size tahsis edilmişse	
خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ	يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحَلَّلْنَا لَكَ	Ahzab 33/50
diğer müminlere değil, sadece senin için	Ey Nebi! Sana helal kıldık...”	

Ahzab 50. ayette “خَالِصَةً لَّكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ” ifadesi olmasa bile “إِنَّا أَخْلَلْنَا لَكَ” ifadesi, hükümlerin sadece Nebi’ye ait olduğunu göstermeye yeter. Ayette “خَالِصَةً” olduğu için sadece son hükmün Nebi’ye has olduğunu söyleyenler şu ayetteki hükmü de Nebi ile diğerleri arasında ortak olduğunu söylemeliler:

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَغْنَيْتُكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَاقِبًا

Fey’ ve ganimet farklı şeylerdir.
Ganimetin taksimi Enfâl suresinin
41. ayetinde düzenlenirken fey’in
ganimetten farkı ve sarf yerleri
Haşr suresinin 6 ve 7. ayetlerinde
anlatılmaktadır.

Bundan sonra artık ne bir kadınla evlenmen ne de bir eşini bırakıp başkasını alman sana helal değildir. Yönetimin altında olan esirler başka! Allah her şeyi gözetimi altında tutar. (Ahzab 33/52)

Yukarıdaki ayette tıpkı 50. ayetin başında olduğu gibi Nebi muhatap alınarak evliliğe dair bir hüküm ifade edilmektedir. 50. ayette “إِنَّا أَخْلَلْنَا لَكَ” = **sana helal kıldık** denilmekteydi; burada da “لَا يَحِلُّ لَكَ” = **sana helal kılmadık** denilmektedir. Her iki ayette de zamirler sadece Nebi’yi göstermektedir. 52. ayette “خَالِصَةً لَّكَ” şeklinde bir ifade olmasa da bu ayette geçen hükmün Nebi ve diğerleri arasında müşterek olmadığı açıktır.

“لَكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ” = **Bütün bunlar sana bir sıkıntı olmasın diyerdir** ifadesinin “قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ” = **Müminlerin eşleri ve yönetimleri altındaki esirlerle ilgili hangi hükümleri koyduğumuzu elbette biliyoruz.** ifadesinden sonra yer alması “لَكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ” ifadesinin sadece son hükümle değil ayetteki tüm hükümlerle ilgili olduğunu gösterir. Çünkü “قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا

مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ” ifadesinde Nebi’nin dışındakiler için hür kadınlar ve birilerinin sorumlulukları altında bulunanlardan bahsedilmektedir. Bu, ayetteki tüm hükümleri kapsamaktadır. Ayette iki tür kadınlardan; biri hür, diğeri fey’ kapsamındaki kadınlardan bahsedilmektedir. Müminlerin hür ve esirlerle evlenmelerine dair hükümlerin kitapta düzenlendiğine atıfta bulunulduktan sonra “لَكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ” ifadesinin geçiyor olması ayetteki tüm hükümlerin Nebi’ye has olduğunu gösterir. Ayetin başında “وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ” ifadesi geçerken Nebi’nin dışındakiler bağlamında “وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ” geçmesi de 50. ayetteki hükümlerin Nebi’ye has olduğunu gösterir. İlk ifade sadece fey’ kapsamındaki kadınları içerirken ikinci ifade fey’ kapsamındakileri ve esirleri içermektedir.

Ayete yukarıda değindiğimiz şekilde meal verenlere göre ayette sadece son hüküm Nebi’ye has ise, ilk hükme göre Nebi’nin dışında birinin de bir kadınla nikâhlanmak için mehir vermeden evlenemeyeceğini söylememiz gerekir. Oysa Nebi’nin dışında bir erkek bir kadınla mehri peşin vermeden ve hatta mehri kararlaştırmadan evlenebilir. Mehir kararlaştırılmadan evlendiği kadını ilişkiye girmeden boşayan bir erkek kadının emsal mehrinin yarısını, mehir kararlaştırıldıktan sonra ilişkiye girmeden kadını boşayan erkek ise kararlaştırılan mehrin yarısını öder. İlişki sonrası boşamada ise mehir kararlaştırılmadıysa kadın emsal mehre; kararlaştırıldıysa kararlaştırılan mehre hak kazanır.²⁶ Nebi için ise bunlar geçerli değildi. O evleneceği kadına mehri vermek zorundaydı. Durum böyleyken ilk hükmün Nebi’nin yanı sıra diğer müminler için de geçerli olduğu düşünülmüş ve bu düşünce meallere yansımıştır. Şu meal işin nerelere vardırıldığını görmek açısından dikkat çekicidir:

“Ey Peygamber! Biz sana mehirlerini verdiğin (veya vermeyi taahhüt ettiğin) eşlerini.... helâl kıldık.”²⁷

Yine ayete yukarıda değindiğimiz şekilde meal verenlere göre ayette sadece son hüküm Nebi’ye has ise, ayetteki üçüncü hükme göre diğer müminlerin amca, hala, dayı ve teyzelerinin kızlarıyla evlenebilmesi için

bunların da evlenecekleri erkeklerle hicret etmeleri mi gerekmekteydi? Bu hüküm Nisâ suresinin 23 ve 24. ayetlerini tahsis mi etmiştir ve bu hüküm bugün de geçerli midir? Bugün bir müminin amca, hala, dayı ve teyzelerinin kızlarıyla evlenebilmesi için bu kadınların hicret etmeleri mi gereklidir?

Allah'ın sana fey' olarak verdiğiinden hâkimiyetin altında olanı (da sana helal kıldık) ifadesinin Nebi'nin dışındakiler için de geçerli olup olmadığını sormuyoruz, çünkü geleneğin buna olumlu cevap vereceğini biliyoruz. Aşağıda görüleceği üzere, ayette geçen fey' kelimesine ganimet anlamı verilince, bu ayet de cariyelerin odalık olarak kullanılabileceği hususundaki geleneksel görüşün delillerinden biri haline getirilmiştir.

Ayetin metninde “مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ” ifadesi geçmesine rağmen kelimenin meallerde “ganimet” olarak çevrildiğini görüyoruz. Birkaç örnek verelim:

“... ve savaşlarda Allah'ın ganimet olarak sana verdiği cariyeleri...”²⁸

“... Allah'ın sana ganimet olarak verdiklerinden elinin altında bulunan kadınları...”²⁹

“Allah'ın sana ganimet olarak verdiği ve elinin altında bulunan cariyeleri...”³⁰

Yukarıdaki mealler sadece örnek olsun diye seçilmiştir. Farklı meal bulmak imkânsız gibidir. Ancak Hüseyin

Atay'a ait çeviride fey' kavramı kısmen çeviriye yansıtılmıştır. İlgili bölüm şöyle çevrilmiştir:

“... Allah'ın sana savaşız verdikleri arasından antlaşmalarını... sana helal kıldık...”³¹

Fey' ve ganimet farklı şeylerdir. Ganimetin taksimi Enfâl suresinin 41. ayetinde düzenlenirken fey'in ganimetten farkı ve sarf yerleri Haşr suresinin 6 ve 7. ayetlerinde anlatılmaktadır.

Bununla birlikte fey'in tanımını ve sarf yerlerini düzenleyen Haşr suresinin 6 ve 7. ayetleri dahi bazı meallerde ganimet olarak çevrilmiştir. Diyanet Vakfının söz konusu iki ayet için uygun gördüğü çeviri şöyledir:

Allah'ın, onlardan (mallarından) Peygamberine verdiği ganimetler için siz at ve deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Allah her şeye kadirdir. Allah'ın, (fethedilen) ülkeler halkından Peygamberine verdiği ganimetler, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaz. Peygamber size ne veriyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının. Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın azabı çetindir.

Fey' ve ganimet arasındaki fark konusunda kafa karışıklığının tarihî seyrini görmek için Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin “fey” maddesine bakılabilir. Hatta maddenin müellifi dahi bu iki kelimeyi kullanırken ge-

reken hassasiyeti göstermemekte, “Fey’ terimine, ganimet de dahil olmak üzere gayri müslimlerden alınan her türlü malı içine alacak şekilde kapsamlı bir anlam verenler olmuşsa da yaygın görüşe göre ganimet feyin kapsamı dışındadır.” dedikten hemen sonra şu ifadeleri kullanabilmektedir:

“Fey kelimesi fiil olarak Kur’an-ı Kerim’de iki ayrı ayette üç defa [el-Bakara 2 / 226; el-Hucurat 49/ 9] “geri dönmek, vazgeçmek” anlamında, üç ayette de [el-Ahzab 33/50; el- Haşr 59/6, 7] “ganimet olarak vermek” manasında geçmektedir.”³²

Savaş esiri olarak ele geçirilenlerle Nebi dâhil herkes Allah’ın kitabına göre bazı şartların gerçekleşmesi durumunda ancak nikâh kıyarak evlenebilirlerken bu ayete göre fey’ olarak elde bulunan kadınla sadece Nebi nikâh olmadan birlikte olabilir. Nebi’nin Mâriye ile ilişkisi bu ayet gereği olduğu için, Nebi kendisine bu ayetle helal kılınan Mâriye’ye yaklaşmayacağına yemin edince Tahrîm suresinin ayetleri inmiş olmalıdır.

Meallerin Tefsirlerdeki Temelleri

Ahzab suresinin 50. ayeti bağlamında tefsirlerde yer alan bilgiler, yukarıda verilen meallere temel teşkil edici niteliktedir.

Öncelikle Ahzab suresinin 50. ayetinin başında geçen “أَزْوَاجَكَ = **senin eşlerini**” kelimesinin, bu ayetin indiği esnada Nebi’nin nikâhı altındaki eşleriyle ilgili olduğunu söyleyenlerin yanı sıra gelecekteki eşlerini de kapsadığını söyleyenler bulunmaktadır.³³ İlkini söyleyenler aynı surenin 52. ayetinin başında geçen “لَا يَحِلُّ لَكَ = **Bundan sonra kadınlar sana helal değildir...**” şeklindeki ifadeye atıfta bulunurlar.³⁴

Tefsirler ayette zikri geçen ilk hükmü, “mehr-i müsemma”, yani erkeğin evleneceği kadına vereceği mehrin miktarını belirleyerek nikâhla ilişkilendirmiş, hatta bazıları mehrin miktarına dair ayrıntılı bilgiler vermişlerdir.³⁵ Ancak Nebi’ye has olmak üzere mehrin nikâhla birlikte verilme şartına temas etmemişlerdir. Aksine bu ayet bağlamında, mehrin peşin ödenmesine teşvik

olsa da peşin olmaması durumunda da evliliğin helal olmayacağı anlamına gelmediğini söyleyenler vardır.³⁶ Genel olarak söylemek gerekirse tefsirlerde ayetin bu ilk hükmünün Nebi ve diğer müminler için müşterek olduğu düşünülür.³⁷

Ayette geçen ikinci hüküm bağlamında, ayette fey’ kapsamında olan hüküm tefsirlerde ganimeti de içine alacak şekilde ele alınmış,³⁸ Nebi’nin Safiye, Cüveyriyye, Reyhâne ve Mâriye ile olan evliliği ayetin bu hükmüyle ilişkilendirilmiştir.³⁹ Ayetin bu hükmünün de Nebi ve diğerleri arasında müşterek olduğu tefsirlerin genel kabulüdür.⁴⁰

Görüldüğü kadarıyla genel olarak tefsir eserlerinde, Ahzab suresinin 50. ayetindeki hükümlerden sadece sonuncusu yani kendini Nebi’ye hibe eden kadınlarla evlilik Nebi’ye has kabul edilmektedir.

Ayetin üçüncü hükmünde yer alan amca ve halalarının kızları ile Nebi’nin baba tarafından akrabalarının; dayı ve teyzelerinin kızları ifadesi ile de anne tarafından akrabalarının kastedildiği söylenir. İfadeyi bu şekilde anlamının gerekçesi olarak Nebi’nin dayı ve teyzesinin olmadığı; ifadenin anne tarafından akrabaları şeklinde anlaşılması gerektiği söylenir.⁴¹

Ayetin üçüncü hükmünde yer alan Nebi ile hicret etme şartını, Müslüman olma şartı olarak anlayanlar olmuştur. Bu görüşe göre Nebi’ye has olmak üzere ona eş olacakların mümin olma şartı vardır. Onun dışındakiler Yahudi ya da Hristiyan bir kadınla evlenebilse de Nebi için bu mümkün değildi.⁴² Ayette kastedilenin Medine’ye hicret şartı olduğunu düşünenler ise, bununla ayette zikri geçen akrabalarından yahut bunların dışındakilerden olsun hicret etmeyenlerle evlenilemeyeceğinin anlaşılabilirliği gibi ayette zikri geçen akrabaların dışındakiler için hicret şartının geçerli olmadığı şeklinde

de ayetin anlaşılabilceğini söylerler.⁴³

Ayrıca “وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ” = **...seninle hicret etmiş olan teyzenin... kızlarını sana helal kıldık**” ifadesinin “وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ وَاللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ” = ...teyzenin kızlarını ve seninle hicret edenleri sana helal kıldık” şeklinde İbn Mesud’a nispet edilen kiraatten de bahsedilir ve bu şekliyle hicret eden kadınların ayette yer alan ayrı bir grup olduğu düşünülür, ancak bunun anlama etki etmeyen bir fark olduğu da söylenir.⁴⁴ Ayette geçen bu hükmün, Yahudi ve Hristiyanlardaki ifrat ve tefritin ortası olduğu, Hristiyanların akrabayla evlenmedikleri, Yahudilerin ise kardeş çocuklarıyla bile evliliği yasak saydıkları bilgisi aktarılır.⁴⁵ Tefsirlerde ayetteki hicret şartının neshedildiğini söyleyenler de vardır ama bu şartın hangi delil ile neshedildiği bilgisi yoktur.⁴⁶ Sözü edilen kadınlarla evlenilebilmesi için hicret etmiş olma şartının Nebi’ye has olduğunu, bu şart hariç ayetteki kadınlarla evlenmenin Nebi ve diğerlerine helal olduğu söylenir.⁴⁷ Bu bağlamda Nebi’nin, amcası Ebu Talib’in kızı Ümmü Hânî ile evlenmek istediği ancak onun hicret

etmemesi sebebiyle bu evliliğin gerçekleşmediği rivayet edilir.⁴⁸

Ayette yer alan son hüküm olarak, kendini Nebi’ye hibe eden kadın ifadesi mehirsiz nikâh olarak anlaşılmış, ancak evlilikle ilgili olarak ayette geçen hükümlerden sadece bu kısmın Nebi’ye has olduğu düşünülmüştür.⁴⁹ Ayrıca bu ifadenin Nebi’ye has olmak üzere mehirsiz, velisiz ve şahitsiz nikâhın caiz olduğu söylenmiş, Nebi’nin Meymune b. el-Hâris ile evliliği bunun örneği olarak verilmiştir. Onun yanı sıra Ümmü Şerik ve Zeyneb b. Huzeyme’nin de ismi geçer.⁵⁰ Ayette geçen “خالصة لك” şeklindeki ifade ile hibe lafzıyla nikâhın sadece Nebi’ye has olduğunun kastedildiği de söylenir ki bunu İmam Şafi’ye nispet ederler.⁵¹

Ayette geçen “Müminlerin eşleri ve yönetimleri altındaki esirlerle ilgili hangi hükümleri koyduğumuzu elbette biliyoruz.” şeklindeki ifade bağlamında da Nebi dışındakilerin mehir, veli ve şahit olmadan evlenemeyecekleri ve en fazla dört kadın alabilecekleri bilgisi paylaşılır.

Ayette geçen “Bütün bunlar sana bir sıkıntı olmasın diyedir.” şeklindeki ifade de son hükümle yani kendini Nebi’ye hibe etme ile ilgili olduğu düşünülmekte, zorluğun giderilmesinin de böylesi kadınlarla Nebi’nin evlenirken veli, mehir ve şahit şartının olmamasıyla ilişkilendirilmiştir.⁵²

Görüldüğü kadarıyla genel olarak tefsir eserlerinde, Ahzab suresinin 50. ayetindeki hükümlerden sadece sonuncusu yani kendini Nebi’ye hibe eden kadınlarla evlilik Nebi’ye has kabul edilmektedir.

Ayetin “...seninle beraber hicret eden amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin kızlarını...” kısmı bağlamında; ayette amca ve dayının tekil hala ve teyzenin çoğul şekilde kullanılmasının sebebi hususunda bir açıklama yapan Taceddedin es-Sübki, tefsircilerin ayetin tamamının mı yoksa sadece son kısmın mı Nebi’ye has olduğu hususunda ihtilaf ettikleri bilgisini verir ve kendi görüşü olarak ayette geçen tüm durumların sadece Nebi’ye has olduğunu söyler.⁵³ Sübki’nin tespitinin temelinde Ahzab suresinin 50. ayetinin indiği dönemde Nebi’nin, kızlarıyla evlenebileceği konusunda bir amca ve bir dayısı bulunurken, kızlarıyla evlenebileceği birden fazla hala ve teyzesinin bulunduğu ve bu durumun ayetin ifadeleriyle de örtüştüğü iddiası yatmaktadır.⁵⁴

Sübki’nin ayette “عَمَّكَ = amcan” ve “حَالَكَ = dayın” kelimelerinin tekil; “عَمَّاتِكَ = halaların” ve “حَالَاتِكَ = teyzelerinin” kelimelerinin ise çoğul geçmesine dair tespitleri de doğruysa, bu tespit ayetteki tüm ahkâmın Nebi’ye

has olduğunun delillerinden biri olabilir. Nitekim Ahzab 50. ayette tekil olarak geçen amca ve dayı anlamına gelen “عَمَّ” ve “حَالَ” kelimelerinin Nûr suresinin 61. ayetinde “أَعْمَامَ” ve “أُخْوَالَ” şeklinde çoğul haliyle geçmesi dikkat çekicidir. Bunun tam aksine; ayetteki ahkâmın hepsinin Nebi ile ilgili olmadığını söyleyenler ise, Nebi’nin amcaları ve halalarının kızları olmasına rağmen birinci dereceden dayı ve teyzelerinin olmadığını ama anne tarafından akrabalarının olduğunu söylerler.⁵⁵ Bununla birlikte Sübki gibi ayette geçen “عَمَّكَ” ve “حَالَكَ” kelimelerinin tekil; “عَمَّاتِكَ” ve “حَالَاتِكَ” kelimelerinin ise çoğul geçtiğine dair ayrıntıyı yakalamakla birlikte bu ayrıntıya dair geçişirici izah denemeleri yapanlar da olmuştur. Mesela İbn Kesir’in tefsirinde bunun erkeğin dişile nispetle üstünlüğü sebebiyle olduğu söylenir.⁵⁶

Sonuç

Tahrîm suresinin ilk ayetinde Nebi’ye hitaben yapılan uyarının Ahzab suresinin 50. ayetinde fey’ yoluyla Nebi’nin eşi olan Mâriye’nin, Nebi’nin diğer eşleri tarafından kıskanılmasıyla ilgisi olduğunu düşünmekteyiz. Ahzab suresinin 51. ayetindeki şu ifadeler, eşlerinin, Nebi’nin kendilerine olan ilgisini paylaşmadıklarını, bu sebeple de Nebi’yi meşgul ettiklerini göstermektedir:

Onlardan istediğine ilgini azaltır, istediğini yanına alabilirsin. Ayrı bıraktığını arzularsan onu yanına almaktan da sorumlu tutulmazsın. Bu onların gözlerinin aydın olması (bir arayış içinde olmamaları), üzülmeleri ve hepsine verdiği şeylerden mutlu olmaları

açısından daha uygundur. Allah kalplerinizde olanı bilir; Allah bilir, yumuşak davranır.

İbn Abbas'tan yukarıda da naklettiğimiz şu rivayet bunu desteklemektedir:

“Ömer b. el-Hattab’a, (Tahrîm suresinin ilk ayetlerini kastederek) birbiriyle dayanışma içerisine giren iki kadının kimler olduğunu sordum, “Âişe ve Hafsa!” dedi. Nebi, Hafsa’nın odasında ve de onun gününde oğlu İbrahim’in anası olan Mâriye ile birlikte olmuştu. Hafsa durumu öğrenince, “Ey Allah’ın Nebisi! Diğer eşlerine reva görmediğini hem de benim yatağında ve benim günümde bana reva gördün!” dedi. Bunun üzerine Nebi “Onu kendime haram etsem, bir daha ona yaklaşsam senin gönlünü almış olur muyum?” dedi. Hafsa “Evet, olursun!” deyince Nebi onu kendine haram etti ve bu durumdan başkasına söz etmemesini Hafsa’dan istedi. Ama o bundan Âişe’ye sözetti. Allah da bunu Nebi’ye bildirdi ve “Ey Nebi! Allah’ın senin için helal kıldığını ne diye haram kılıyorsun?” ayetini indirdi.”⁵⁷

Bu durumda Tahrîm suresinin 3. ayetinde zikri geçen sır da Nebi’nin yukarıda sözü edilen olaydan diğer eşlerinin haberi olmamasına dair ricasına rağmen Hafsa’nın bunu diğerleriyle paylaşmasıyla ilgili olmalıdır. Hafsa’nın bu durumdan Âişe’ye bahsetmesinin temelinde ikisinin diğer eşlerine karşı bir dayanışmaya girmeleri olabilir. Bu dayanışma Nebi’yi zor duruma sokmuş olmalıdır. Dolayısıyla Tahrîm suresinin 4. ayetinin muhatapları da Hafsa ve Âişe olmalıdır. Ayet mealen şöyledir:

(Ey Nebî’nin iki eşi!) Allah’a yönelip tevbe ederseniz iyi olur. Çünkü ikinizin de gönlü kaydı. Eğer birlikte ona karşı harekete geçerseniz bilin ki Allah, Cibril ve iyi müminler onun yakın dostlarıdır. Bundan sonra melekler de ona destek olurlar.

Tahrîm suresinin ilk ayetleri ile Ahzab suresinin 50. ayeti arasında kurduğumuz ilişkinin hem konu hem de ibare açısından temelleri bulunmaktadır. Ahzab suresinin 50. ayetinde sadece Nebi’ye has hükümlerden

bahsedilmektedir. Ayetin ikinci hükmü fey’ kapsamındaki kadınları Nebi’nin alabileceğinde dairdir. Nebi’ye tanınan bu hak diğer eşlerini huzursuz edebilecek, her insanda olduğu gibi onlarda da bulunan kıskançlık hislerini harekete geçirecek türdendir. Rivayetler doğruysa Nebi’ye hediye edilen Mâriye’nin güzel bir hanım olması diğer eşlerinin onu kıskanmalarına sebep olmuştur. Nebi de kendisine verilen bir hak olmasına rağmen eşlerinin gönlü olsun diye Mâriye’yle birlikte olmamaya yemin etmiş olabilir.

Öte yandan Tahrîm suresinin 1. ayeti ile Ahzab suresinin 50. ayetindeki ibare benzerliği de dikkat çekicidir.⁵⁸ Bunu şöyle gösterebiliriz:

Tahrîm 1. ayet	Ahzab 50. ayet
Ey Nebi! Allah’ın sana helal kıldığını niçin haram kılıyorsun!	Ey Nebi! Mehirleri verdiğin eşlerini, ... sana helal kıldık
يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ	يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحَلَّلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي آتَيْتَ أَجُورَهُنَّ

Tüm bunlara rağmen, Ahzab suresinin 50. ayetinde Nebi’nin, evleneceği kadına mehri peşin vermesi gerektiğine dair ona has hüküm görülemediği. Fey’ kapsamındaki kadınlarla nikâhsız evlilik hayatı yaşayabilme hakkı sadece Nebi’ye verilmiş olsa da Müslümanlar bu sınırı aşmış ve Nebi’ye has olan bir hükümde ona ortak olmuşlardır. Nebi’nin amca ve dayı ile halalarının ve teyzelerinin kızlarıyla evlenebilmesi için bu kadınların onunla birlikte hicret etme şartı etkisizleştirilmiş, bazıları buradaki şartı mümin olma şartı olarak anlamış, bazıları da bu hükmün tevili bağlamında şartın kapsamına dair tüm müminleri içeren genişletmeler yapmışlardır. Kendini Nebi’ye hibe eden kişi Nebi’ye has bir hüküm olarak kabul edilmiş, ancak buradaki hususiyet bağlamında gereksiz ve temelsiz yorumlar yapılmıştır.

Ahzab suresinin 50. ayeti doğru anlaşılmayınca bu ayetin müteşabihi olan Tahrîm suresinin ilk ayetleri için de doğru tespitler yapılamamış, yine bir ayetin başına gelmeyen kalmamış!

Notlar

1. Meğâfir bir çiçek ismidir. Arı bal yaparken bu çiçeği kullandığında bala bu çiçeğin kötü olduğu söylenen kokusu siniyormuş.
2. Buhârî, Talâk, 8; Müslim, Talâk, 21.
3. Cessâs, Ahkâm, Tahrîm 1. ayet.
4. Taberî, Tefsir, Tahrîm 1. ayet.
5. Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, c: 2, s. 417.
6. Taberî, Tefsir, Tahrîm 1. ayet.
7. Vâhidî, Esbâb-ü nüzûlî'l-Kur'ân, s. 459.
8. Neseî, Tefsir, Tahrîm 1. ayet.
9. Nesâî, İşrâtü'n-nisâ, 4.
10. İbnü'l-Cevzî, Zâdü'l-mesîr fî iltimâ't-tefsîr, Beyrut, [1422] 1987, VIII, 308.
11. Elmalılı, VII, 5110 vd.
12. İbrahim Kafi Dönmez, "Müt'a", DîA, XXXII, 175.
13. Cessâs, Ahkâm, Tahrîm 1. ayet; Suyûtî, Lübâbü'n-nükûl, s. 217.
14. Cessâs, Ahkâm, Tahrîm 1. ayet.
15. Taberî, Tefsir, Tahrîm 1. ayet.
16. İbn ebî Hâtim, Tefsir, X, 3362.
17. Cessâs, Ahkâm, Tahrîm 1. ayet; Kâsânî, Bedâi, III, 168.
18. Bilâl Işık, Tahrîm Suresinde Aile İçi İlişkiler, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1999, s. 25.
19. bkz. Bakara 2/236-237.
20. Bkz. Haşr 59/7.
21. Diyanet'e ait meal.
22. Cemal Sofuğlu, Abdülkadir Şener, Mustafa Yıldırım'a ait meal.
23. Mustafa Öztürk'e ait meal.
24. Erdiç Ahatlı, "Hasâisü'n-Nebî", DîA, XVI, 278.
25. Ancak şu ayetteki diziliş yukarıdaki örgü için şüphe uyandırabilir.
قُلْ مَنْ حَزَمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ تَفْضِيلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ
De ki: "Allah'ın kulları için çıkardığı süsü (yakışan giysiyi), temiz rızıkları kim haram etti?" De ki: "Bunlar dünyada esasen müminler içindir (ama kâfirler de faydalanırlar). [Mezardan] kalkış gününden itibaren sadece onlar için olacaktır." Bilen bir topluluk için ayetlerimizi böyle açıklarız." (Araf 7/32)
Şöyle ki; ilk hükmün kapsamına hem müminler hem de kâfirler girerken "خَالِصَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ" (Mezardan) kalkış gününden itibaren sadece onlar için olacaktır" ile başlayan ikinci hükmün kapsamına sadece müminler girmektedir. Ancak, burada hem mekân farkı vardır hem de zaten ayetteki asıl vurgu iki grubun farkını ortaya koymaya yöneliktir. Dolayısıyla bu ayetteki "خَالِصَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ" ifade teyid ifade etmez. Oysa Ahzab suresinin 50. ayetinde bunlar söz konusu değildir.
26. Bakara 2/236-237.
27. Cemal Sofuğlu, Abdülkadir Şener, Mustafa Yıldırım'a ait meal.
28. Mustafa Öztürk'e ait meal; Cemal Sofuğlu, Abdülkadir Şener, Mustafa Yıldırım'a ait meal.
29. Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait meal
30. Diyanet Vakfı'na ait meal.
31. Hüseyin Atay, Kur'an Türkçe Çeviri, Ankara, 2015. Hüseyin Atay'ın daha önceki meallerinde ilgili bölüm şöyle çevrilmiştir: "... Allah'ın sana ganimet olarak verdiği câriyeleri... helâl kılmanızdır..." bkz. Hüseyin Atay, Yaşar Kutluay, Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meâl), Ankara, 1981.
32. Mustafa Fayda, "Fey", Dia, XII, 511.
33. İbn-i Cezzi, et-Teshil Li Ulum'it-Tenzil, s. 1560; Şâzelî, Bahr, VI, 64.
34. Maverdi, Nüket, IV, 413.
35. İbn Kesir, Tefsir, Ahzab 50. ayet.
36. Beydavi, Tefsir, III, 91.
37. Sa'dî, Teysîr, s. 669.
38. Taberî, Ahzab 50. ayet; Sa'dî, Teysîr, s. 669.
39. İbn Kesir, Ahzab 50. ayet.
40. Sa'dî, Teysîr, s. 669.
41. Şâzelî, el-Bahr, VI, 65.
42. Sem'ânî, Tefsir, IV, 296.
43. Cevzi, Zadü'l-mesir, VI, 404; Sem'ânî, Tefsir, IV, 296.
44. Taberî, Ahzab 50. ayet.
45. İbn Kesir, Ahzab 50. ayet.
46. Suyuti, Sirâcü'l-münir, Ahzab 50. ayet.
47. Sa'dî, Teysîr, s. 669.
48. Suyuti, Sirâcü'l-münir, Ahzab 50. ayet.
49. Taberî, Tefsir, Ahzab 50. ayet; İbn Kesir, Tefsir, Ahzab 50. ayet.
50. Taberî, Tefsir, Ahzab 50. ayet.
51. Sem'ânî, Tefsir, IV, 296.
52. İbn Kesir, Tefsir, Ahzab 50. ayet.
53. Sübki, Fetâvâ, I, 88.
54. Sübki, Fetâvâ, I, 88 vd.
55. İbn-i Cezzi, et-Teshil Li Ulum'it-Tenzil, s. 1560.
56. İbn Kesir, Tefsir, Ahzab 50. ayet.
57. Suyûtî, Câmiu'l-ehadis, XXVIII, 49.
58. Abdulaziz Bayındır, Kitap ve Hikmet, Sayı: 11, s. 7 vd.